

Sen v bdělém stavu poskytl v tomto případě cenné výsledky. Jakmile se však pacientka ocitla *sama*, tiky se opět vrátily.

Nemáme v úmyslu detailně rozebírat infrastrukturu této psychoneurózy. Otázky hlavního lékaře poukázaly na strach z imaginárních negrů, strach, jež pacientka zakusila ve věku dvanácti let.

S pacientkou jsme mnohokrát hovořili.

Když jí bylo deset či dvanáct let, její otec, „veterán koloniální armády“, s oblibou poslouchal negerskou hudbu. Tamtam zněl v domě každý večer. To bývala v posteli.

Jak jsme uvedli výše, právě v tomto věku se u dětí objevují představy divošských-a-lidožroutských-negrů.

Snadno tuto souvislost rozpoznáváme.

Její sourozenci, kteří odhalili její slabinu, se navíc bavili tím, že ji děsili.

V posteli, za zvuku tamtamu totiž *vidala* negry. Schovávala se pod peřinou a třásla se.

Pak se objevovaly stále menší a menší kruhy, jež negry zahnalý.

Setkáváme se tedy s kruhy jakožto obrannými mechanismy proti halucinózám.

Dnes se kruhy objevují bez černocho, obranný mechanismus se prosazuje nezávisle na své podmíněnosti.

Setkali jsme se s matkou. Potvrdila, co řekla její dcera. Ta byla velmi citlivá a ve dvanácti letech se v posteli často třásla. Naše přítomnost na oddělení nezpůsobila u pacientky žádnou viditelnou změnu mentálního stavu.

Dnes jsou motorické projevy (výkřiky, obličejové tiky, chaotická gestikulace) vyvolány *pouze* vizemi kruhů.

I když přisoudíme část konstituci, je zřejmé, že tato psychická porucha je důsledkem strachu z negra, strachu podníceného podmíněnými okolnostmi. Ačkoli se pacientčin stav zjevně zlepšil, pochybujeme, že by byla hned tak schopna se vrátit do společenského života.

7

Negr a uznání

NEGR A ADLER

„Ať už se pustíme do analýzy chorobných psychogenních stavů z kterékoli strany, záhy narazíme na následující jev: celý obrázek neurózy i všechny její symptomy vzbuzují dojem, jako by je ovlivňoval nějaký konečný cíl, ba dokonce jako by byly projekcemi tohoto cíle. Tomuto konečnému cíli lze taktéž přisoudit význam formativní příčiny, tedy příčiny určující princip orientace, uspořádání a koordinace. Pokuste se pochopit „smysl“ a směřování chorobných jevů bez přihlídnutí k tomuto konečnému cíli, a sami záhy narazíte na chaotickou mnohost tendencí, impulzů, slabostí a anomálií, jež mají buď člověka odradit, nebo vzbudit troufalou touhu pozvednout stůj co stůj závoj temnoty, i když hrozí, že se vrátíme s prázdnými rukama či iluzorní kořistí. Pokud naopak připustíme hypotézu konečného cíle či za projevy se skrývající kauzální účelovosti, záhy uvidíme, že se ona temnota rozpadá a že lze v pacientově duši číst jako v otevřené knize.“¹⁹⁶

Právě od takových teoretických postojů se obvykle odvíjejí ty nejšílenější mystifikace naší doby. Aplikujme totiž tuto charakterovou psychologii na Antily.

Negři jsou determinováni srovnáváním. To je první pravda. Jsou determinováni srovnáváním, což znamená, že se neustále zabývají sebehodnocením a ideálem já. Pokaždé, když se s někým setkají, snaží se stanovit svou hodnotu, svou cenu. Antilané totiž vlastní cenu nemají a v každém okamžiku závisejí na tom, zda se objeví ten druhý. Vždy přitom dojde na to, že ten druhý je hloupější než já, černější než já, horší než já. Jakékoli vymezení já, jakékoli ukotvení já závisí na zhroucení toho druhého. Své mužství budují na troskách okolí.

Navrhnou svému čtenáři z Martiniku následující pokus. Totiž aby určil tu ulici ve Fort-de-France, jež je tímto srovnáváním nejvíce poznamenána. Schoelcherova ulice, ulice Victora Huga..., jistě ne ulice Françoise Araga. Martiničan,

jenž bude s tímto pokusem souhlasit, mi dá za pravdu přesně potud, pokud se nestáhne do sebe, protože se ukázal ve své nahotě. Antilan, jenž se po pěti či šesti letech setká s nějakým spolužákem, osloví dotyčného agresivně. Kdysi totiž měli oba jasně dané postavení. Ten podceňovaný si myslí, že jeho cena stoupla... A ten nadřazený lpí na hierarchii.

„Ty ses nezměnil... Pořád stejný hlupák.“

Znám však takové, lékaře i zubaře, co si dál házejí na hlavu přehmaty staré patnáct let. Spíše než chyby koncepční předhazují protivníkovi různé „kreolismy“. Kdepak, opanovali ho jednou provždy. Antilana totiž charakterizuje touha toho druhého ovládat. To, kam se bude ubírat jeho vývoj, závisí na tom druhém. Vždy jde o subjekt, objekt nikoho nezajímá. Snažím se v očích toho druhého číst obdiv, a pokud mi bližní odráží naneštěstí nelibý obraz mne samotného, pak toto zrcadlo zatratím: ten druhý je zcela jasně pitomec. Ne snažím se být tvář v tvář objektu nahý. Objekt jakožto individualitu a svobodu popírám. Objekt je nástrojem. Musí mi pomoci dosáhnout subjektivního bezpečí. Dávám se jakožto celistvý (touha po úplnosti) a nepřipouštím žádný nesouhlas. Ten druhý vstupuje na scénu jen proto, aby ji zabydlel. Hrdinou jsem já. Tleskejte nebo kritizujte, na tom mi nezáleží, středobodem jsem já. Pokud mě chce ten druhý znepokojit svou touhou po zhodnocení (své vlastní fikce), nemilosrdně ho zapudím. Neexistuje. O tom chlápku mi nemluvte. Nechci totiž utrpět srážku s objektem. Kontakt s objektem je konfliktní. Jsem Narcis a chci v očích toho druhého číst obraz sebe sama, jenž by mě uspokojil. Na Martiniku také v konkrétním kroužku (či prostředí) existuje „šéf“, „šéfova“ parta, nepřidružení (čekatelé) a ponížení. Ti jsou bez milosti valchováni. Uhádneme, jaká teplo vládne v téhle džungli. Není východiska.

Já, jenom já.

Martiničané baží po bezpečí. Chtějí, aby ostatní přijali jejich fikci. Chtějí dosáhnout uznání ve své touze po mužnosti. Chtějí vzbudit zdání. Každý z nich tvoří izolovaný, vyprahlý, bodavý atom s jasně vymezenými drahami, každý z nich je. Každý z nich chce být, chce budít zdání. Cokoli Antilan udělá, jde přes toho Druhého. Ne proto, že ten Druhý zůstává konečným cílem jeho jednání s ohledem na lidské sdílení, jež popisuje Adler,¹⁹⁷ ale zkrátka proto, že ho utvrzuje v jeho potřebě ocenění.

Nyní, co jsme opět našli Antilanovu adlerovskou linii směřování, nám zbývá vypátrat její počátek.

Zde se ovšem objevují jisté obtíže. Adler totiž vytvořil psychologii individuální. Přitom jsme právě viděli, že zmíněný pocit méněcennosti se týká celých Antil. Nejde o dílčího Antilana, jenž by vykazoval strukturu neurotika, ale o všechny Antilany. Antilská společnost je společností neurotickou, společností „srovnávání“. Od jedince jsme tedy odkázáni na společenskou strukturu. Existuje-li nějaká neřest, nesídlí v „duši“ jedince, ale v duši prostředí.

Martiničan je neurotik, a není sám. Kdybychom striktně aplikovali závěry adlerovské školy, řekli bychom, že negr se pokouší protestovat proti méněcennosti, již vnímá historicky. Protože negr byl vždy bytostí méněcennou, pokouší se zareagovat komplexem nadřazenosti. A právě to vyplývá i z Brachfeldovy knihy. Když autor hovoří o pocitu rasové méněcennosti, cituje španělskou divadelní hru Andrése de Claramonte *El valiente negro en Flandes*. Ta ukazuje, že negrova méněcennost nepochází z tohoto století, jelikož Claramonte je současníkem Lopeho de Vegy.

„Chybí mu jen barva,
aby byl pravým *caballero*...“

A negr Juan de Mérida se vyjadřuje takto:

„Jaká potupa být černý
v tomto světě!
Nejsou snad černoši
lidmi?
Mají snad proto bídnější, nemotornější, ošklivější duši?
A proto jim dávají hanlivá jména.
Zvedám se i s břemenem své potupné barvy
a ukazuji světu svou odvahu...
Je snad tak bídné být černochem?“

Chudák Juan už neví, na kterého světce se obrátit. Obvykle je černoch otrokem. V jeho postavení to však neplatí:

„Jelikož, ačkoli jsem černý,
nejsem otrokem.“

Přesto by chtěl této černotě uniknout. Zaujímá v životě etický postoj. Axiologicky je bělochem:

„Jsem bělejší než sníh.“

Protože konečně, v symbolické rovině,

„co to vlastně znamená, být černý?
Co znamená mít tuto barvu?
Za tuto urážku si budu stěžovat Osudu,
času, nebi
a všem, kdo mě učili černým!
Ó, prokletí barvy!“

Uvězňený Juan si uvědomuje, že úmysl ho nemůže zachránit. Jeho *vhled* podřívá a oslabuje všechno jeho snažení:

„Jak cenné jsou duše?
Jsem šiléný.
Co jiného dělat, než si zoufat?
Ó, nebesa, jak hrozná věc
je být černý.“

V záchvatu bolesti zbývá nešťastnému negrovi už jen jedno řešení: podat díky o své bělosti ostatním a hlavně sobě samému.

„Nemohu-li změnit svou barvu,
chci Dobrodružství.“¹⁹⁸

Jak je vidět, Juana de Méridu je třeba chápat v rovině superkompenzace. Negr se totiž snaží podobat nadřazené rase, protože sám patří k rase „méněcenné“.

Umíme se však z adlerovské linie vymanit. De Man a Eastman v Americe aplikovali Adlerovu metodu poněkud nevhodně. Všechna fakta, jež jsem sebral, jsou skutečná, ale – je třeba to říkat? – s adlerovskou psychologii souvisejí jen

vnějškově. Martiničan se nesrovnává s bělochem pokládaným za otce, vůdce či Boha, ale se svým bližním pod bělochovým dohledem. Adlerovské srovnání lze schematizovat následujícím způsobem:

„Já větší než ten Druhý.“

Antiské srovnávání se naopak staví takto:

Běloch

Já jiný než ten Druhý

Adlerovské srovnávání obsahuje dva prvky; je polarizováno prostřednictvím já.

Antiské srovnávání zastřešuje třetí prvek: řídicí fikce zde není osobní, ale společenská.

Martiničan je ukřižován. Prostředí, jež ho vytvořilo (jež ovšem on sám nevytvořil), ho strašlivě zmrazilo; a on toto kulturní prostředí živí svou krví a tělesnými šťávami. Krev negra je přitom znalci ceněným hnojivem.

Poté, co jsem adlerovsky zjistil, že můj známý ve snu realizuje svou touhu po bělosti, jinými slovy po mužnosti, mu tedy prozradím, že jeho neuróza, jeho psychická labilita, ona trhlina v jeho já vyplývá z této řídicí fikce; načež mu řeknu: „Tento jev popsal velmi dobře pan Mannoni u Malgaše. Vidíš, myslím, že se budeš muset smířit s tím, že zůstaneš tam, kam tě postavili.“

Tak to tedy ne! Nic takového neřeknu! Povím mu: za tvoje zmatení nese zodpovědnost prostředí, společnost. To ostatní pak přijde samo, a víme, oč se jedná.

Přece o konec světa, ksakru.

Občas si kladu otázku, zda jsou si školní inspektoři a vysocí úředníci vědomi své role v koloniích. Dvacet let se snaží s pomocí svých osnov udělat z negra bělocha. Nakonec ho pustí a řeknou mu: máte nezpochybnitelný komplex závislosti na bělochovi.

B. NEGR A HEGEL

*Sebevědomí jest o sobě a pro sebe, když a protože jest o sobě a pro sebe pro něco jiného; tj. pouze jako uznané sebevědomí.*¹⁹⁹

Člověk je lidský jen potud, pokud se chce prosadit u jiného člověka, a získat tak jeho uznání. Pokud totiž u druhého uznání nedosáhne, zůstane naplní jeho konání tento druhý. Na tomto bližním, na jeho uznání závisí lidská hodnota a existence tohoto člověka. V tomto bližním se zhušťuje smysl jeho života.

Mezi bělochem a černochem neexistuje otevřený boj. Jednoho dne uznal bílý pán negra *bez boje* za svého otroka. Někdejší otrok však touží *po jeho uznání*.

V základu hegelovské dialektiky existuje absolutní reciprocita, na niž je třeba jasně poukázat.

Bytí toho druhého si uvědomuji jakožto přirozenou a více než přirozenou realitu, pokud překonám své bezprostřední bytí-zde. Pokud přehradím tento okruh, pokud znemožním oboustranný pohyb, držím toho druhého uvnitř sebe sama. V krajním případě mu vezmu i toto bytí-pro-sebe.

Jediným způsobem, jak zničit tento pekelný kruh, jenž mě vrací k sobě samému, je vrátit tomu druhému na základě zprostředkování a uznání jeho lidskou existenci, jež je odlišná od existence přirozené. Ten druhý však musí udělat totéž. „Jednostranné konání by bylo marné, jelikož to, co se má státi, může být vykonáno pouze oběma...“; „...uznávají se jakožto vzájemně se uznávající.“²⁰⁰

Ve své bezprostřednosti je sebevědomí prostým bytím-pro-sebe. Aby získalo jistotu sebe samého, musí do hry zapojit koncept uznání. Podobně i ten druhý očekává naše uznání, aby se mohl realizovat v univerzálním sebevědomí. Tuto absolutnost hledá každé sebevědomí. Chce dosáhnout uznání jakožto primární hodnota vyňatá ze života, jakožto transformace subjektivní jistoty (*Gewisheit*) v objektivní pravdu (*Wahrheit*).

Když se sebevědomí setká s odporem toho druhého, pozná, co je to *Touha*; to je první etapa na cestě k důstojnosti ducha. Sebevědomí se smíří s možností smrti, a stane se tak pro druhého hrozbou jeho tělesné přítom-

nosti. „A je to výhradně nasazení života, jímž se osvědčuje svoboda, jímž se osvědčuje, že pro sebevědomí není bytostí *bytí*, *bezprostřední* způsob, v němž vystupuje, jeho vnoření do šíře života.“²⁰¹

Lidská existence o-sobě-pro-sebe tak může dosáhnout naplnění jen v boji a skrze nebezpečí, jež tento boj přináší. Toto nebezpečí znamená, že překonám život a upnu se k vyššímu dobru, jímž je transformace subjektivní jistoty ohledně mé vlastní hodnoty v obecně platnou objektivní pravdu.

Žádám, abych byl posuzován na základě své Touhy. Nejsem jen tady-nyní, uzavřený do věčnosti. Mohu existovat i jinde a pro něco jiného. Žádám, aby byla zohledněna moje negující aktivita, sleduji-li něco jiného než život, bojuji-li za vznik lidského světa, tedy světa vzájemných uznání.

Kdo mi nechce dopřát uznání, staví se proti mně. V litém boji se odhodlávám zakusit otřes smrti, nezvratný rozklad, ale též možnost nemožnosti.²⁰²

Ten druhý mě však může uznat bez boje:

„Individuum, jež nenasadilo život, může zajisté být uznáno jako *osobní*; ale nedosáhlo pravdy této své uznanosti za samostatné sebevědomí.“²⁰³

Historicky byl negr ponořený do neesenciálnosti otroctví osvobozen pánem. Nevedl za svobodu boj.

Z otroka negr vtrhl na kolbiště, kde se nacházeli páni. Podobně jako oni sluhové, jímž se jednou ročně povoluje zatančit si v salonu, hledá negr nějakou oporu. Negr se nestal pánem. Neexistují-li už otroci, neexistují ani páni.

Negr je otrok, jemuž bylo dovoleno zaujmout postoj pána.

Běloch je pán, jenž svým otrokům umožnil jíst u svého stolu.

201

Hegel, *op. cit.*, s. 156.

202

Když jsme započali tuto práci, chtěli jsme věnovat jednu studii negrovi pro-smrt. Pokládali jsme ji za nezbytnou, protože se neustále opakuje, že negr se nedopouští sebevraždy.

To směle obhajuje pan Achille na jisté konferenci a Richard Wright zase v jedné ze svých novel vkládá do úst jistého bělocha: „Kdybych byl negrem, tak bych se zasebevraždil...“, čímž chce říci, že jen negr se může smířit s takovým zacházením, aniž by pocítil touhu sáhnout si na život.

Mezitím věnoval otázce sebevraždy svou tezi pan Deshaies. Vysvětluje přitom, že Jaenschovy práce, jež stavějí do protikladu dezintegrováný typ (modré oči, bílá pleť) a typ integrovaný (tmavé oči i pleť), jsou přinejmenším pochybné.

Podle Dürkheima nepáchali sebevraždu Židé. Dnes jsou to negři. Přitom „nemocnice v Detroitu přijala mezi sebevražednými pokusy 16,6 % negrů, zatímco jejich podíl v populaci je jen 7,6 %. V Cincinnati je u černochů víc než dvojnásobek sebevražed než u bělochů, přičemž překvapivý podíl představují negerky: 358 oproti 76 negrům“ (Gabriel Deshaies, *Psychologie du suicide*, č. 23).

203

Hegel, *op. cit.*, s. 156.

Jednoho dne dobrý bílý pán, jenž měl zároveň i vliv, řekl svým přátelům: „Bud' me na negry hodní...“

Bílí páni se tedy, sice s hurováním, protože to bylo přece jen těžké, rozhodli, že pozvednou lidi–stroje–zvířata na vyšší úroveň lidí.

Po žádném francouzském území nesmějí dál šlapat otroci.

Tento otřes zasáhl černocho zevnitř. S černochem bylo pohnuto. Hodnoty, jež nevezly z jeho konání, hodnoty, jež nevyplývají ze systolického vzestupu jeho krve, si přišly okolo něj skočit svůj barevný taneček. Negr se tímto otřesem nezměnil. Přešel od jednoho způsobu žití k jinému. Stejně jako se stává, že když nemocnému, jemuž se daří lépe, oznámí, že zanedlouho opustí léčebnu, jeho zdravotní stav se opět zhorší, způsobila novina ohledně osvobození černých otroků psychózu a náhlá úmrtí.

V životě se takovou novinu nedozvíte dvakrát. Černocho se spokojil s tím, že bělochovi poděkoval, a nejkrutějším důkazem tohoto faktu je impozantní počet soch rozestých po Francii a koloniích, které představují bílou Francii hladící krepaté vlasy onoho statečného negra, jehož řetězy byly právě rozbity.

„Řekni pánovi děkuji,“ říká matka svému synovi... Víme však, že chlapec sní často o tom, že zakřičí jiné slovo – zvučnější...

Běloch jakožto pán²⁰⁴ řekl negrovi:

„Ted' jsi volný.“

Negr však nezná cenu své svobody, protože se za ni nebil. Občas bojuje za Svobodu a Spravedlnost, vždy se ale jedná o svobodu bílou a o bílou spravedlnost, tedy hodnoty, jež představují výměšky jeho pánů. Někteří otroci, jenž ve své paměti nenachází ani boj za svobodu, ani úzkost ze svobody, o níž hovoří Kierkegaard, se tváří v tvář onomu mladému bělochovi, jenž zpívá a hraje na napjatou strunu existence, drží za vyschlé hrdlo.

204

Doufáme, že jsme vysvětlili, že zde se pán zásadně liší od pána, jehož popsal Hegel. Zatímco u Hegela existuje reciprocita, zde se pán vědomí otroka vysmívá. Nežádá jeho uznání, ale práci.

Stejně tak zde otroka nelze ztotožnit s otrokem, jenž se ztrácí v objektu a v práci nachází zdroj svého osvobození. Negr chce být jako pán.

Je také méně nezávislý než otroci hegelovský.

U Hegela se otrok od pána odvrací a obrací se k objektu.

Zde se otrok obrací k pánovi a objekt opouští.

Když se negr občas podívá na bělocha zarputile, běloch mu řekne: „Bratře, mezi námi není rozdílu.“ Negr přitom ví, že rozdíl existuje. Sám si ho přeje. Chtěl by, aby mu běloch řekl zčistajasna: „Špinavej negře.“ Měl by tak onu jedinečnou příležitost „jím ukázat...“

Nejčastěji tu však není nic, nic než lhostejnost, nebo paternalistická zvědavost.

Někteří otroci požadují, aby bylo zpochybněno jeho lidství, požaduje boj, rvačku. Je ale příliš pozdě: francouzský negr je odsouzen k tomu, aby se dál a dál užíral. Říkáme francouzský, protože američtí černoši zakoušejí jiné drama. V Americe negr bojuje a proti němu je veden boj. Existují tam zákony, jež povolna mizejí z ústavy. Existují nařízení, jež zakazují některé formy diskriminace. A jsme si jisti, že v tomto případě nejde o žádné dary.

V Americe se odehrává bitva, dochází tam k porážkám, příměřím a vítězstvím.

„*The twelve millions black voices*“ řvalo na nebeskou oponu. A ta opona, probodnutá skrzskrz a se zřejmými otisky zubů, zanořenými v jejím břiše zákazu, spadla jako puklý balafon.

Na bitevním poli, ohraničeném z každé ze čtyř stran dvacítkou negrů pověšených za varlata, se pomalu pozvedá památník, jenž slibuje, že bude velkolepý.

A na vrcholu tohoto památníku už vidím bělocha a negra, *jak si podávají ruku*.

Pro francouzského černocho je situace neúnosná. Jelikož si nikdy není jist tím, zda ho běloch vnímá jako vědomí o–sobě a pro–sebe, bude se neustále snažit odhalit odpor, opozici a zpochybnění.

To vyplývá z několika pasáží Mounierovy knihy o Africe.²⁰⁵ Mladí černoši, jež tam autor poznal, si chtěli uchovat svou jinakost. Jinakost rozchodu, boje, zápasu.

Jak říkal Fichte, já se definuje v protikladu. Ano i ne.

V úvodu jsme řekli, že člověk je *ano*. To nikdy nepřestaneme opakovat.

Ano životu. Ano lásce. Ano velkorysosti.

Člověk je však také *ne*. Ne pohrdání člověkem. Ne nedůstojnosti člověka. Ne vykořisťování člověka. Ne vraždě toho, co je v člověku nejlidštější: a tím je svoboda.

205

Emmanuel Mounier, *L'éveil de l'Afrique noire*. Editions du Seuil, 1948.

Chování člověka není jen reakční. A v každé *reakci* je vždy kus rozhořčení. Na to upozorňoval již Nietzsche ve *Vůli k moci*.

Přivést člověka k tomu, aby byl *akční*, a přitom udržet v jeho kruhovosti úctu k základním hodnotám, tvořícím lidský svět, takový je primární imperativ toho, kdo popřemýšlel, a pak se chystá jednat.

Namísto závěru

Sociální revoluce (...) nemůže čerpat svou poezii z minulosti, nýbrž pouze z budoucnosti. Nemůže (...) začít, dokud neodhodí veškerou pověru minulosti. Dřívější revoluce potřebovaly vzpomínky ze světových dějin, aby v sobě přehlušily svůj vlastní obsah. Revoluce 19. století musí nechat mrtvé pohřbit jejich mrtvé, aby dospěla k svému vlastnímu obsahu. Tam vynikala fráze nad obsah, zde vyniká obsah nad frází.

(Karel Marx, *Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta*²⁰⁶)

Už vidím výraz všech těch, kteří mě požádají, abych upřesnil tu či onu věc, odsoudil to či ono chování.

Je zřejmé, to nepřestanu opakovat, že snahu o ukončení tohoto odcizení lze u doktora medicíny původem z Guadeloupu chápat na základě zcela jiných důvodů než u negra pracujícího na stavbě přístavu v Abidžanu. Pro toho prvního je odcizení téměř intelektuální povahy. Jako odcizený se definuje potud, pokud pojmá evropskou kulturu jako prostředek, jak se zbavit své rasy. U toho druhého je tomu jakožto u oběti režimu založeného na vykořisťování jedné rasy jinou rasou, na opovrhování jisté formy civilizace pokládané za nadřazenou jinou částí lidstva.

Nejsme tak naivní, abychom uvěřili, že volání po rozumu a úctě k člověku by mohlo skutečnost změnit. Pro negra pracujícího na třtinových plantážích v Robertu²⁰⁷ existuje jen jedno řešení: boj. A tento boj onen negr podnikne a povede nikoli po nějaké marxistické či idealistické analýze, ale zkrátka proto, že svou existenci bude moci pojmát jen v podobě boje vedeného proti vykořisťování, bídě a hladu.

Nenapadlo by nás od těchto negrů žádat, aby si opravili svůj názor na dějiny. Jsme ostatně přesvědčeni, že vzhledem k tomu, že jsou zvyklí mluvit a uvažovat v intencích přítomnosti, nevědomky do našich názorů zapadají. Oněch několik známých dělníků, jež jsem měl příležitost potkat v Paříži, se nikdy

206

²⁰⁶Citováno z českého překladu Ladislava Štolla, Praha 1949.

207

²⁰⁷Merleau-Ponty, *Phénoménologie de la perception*, s. 277.

nezabývalo hledáním nějaké černošské minulosti. Věděli, že jsou černí, ale, jak říkali, na věci to nic nemění.

V čemž měli zatraceně pravdu.

V této souvislosti uvedu poznámku, s níž jsem měl možnost se setkat u mnoha autorů: intelektuální odcizení je dílem měšťanské společnosti. Měšťanskou společností přitom nazývám každou společnost, jež ustrne ve svých stanovených formách a začne zakazovat jakýkoli vývoj, jakýkoli postup vpřed, jakýkoli pokrok a objevování. Měšťanskou společností nazývám uzavřenou společnost, kde se nežíje dobře, kde je vzduch zkažený a myšlenky a lidé jsou v rozkladu. A věřím, že člověk, jenž zaujímá stanovisko vůči této smrti, je v jistém smyslu revolucionářem.

Objevím-li existenci negerské civilizace v 15. století, nezískám tak patent na lidskost. Ať chceme či nikoli, minulost mě nemůže žádným způsobem provést současností.

Jak jsme si všimli, situace, jíž jsem se zabýval, je neobvyklá. Vědecká objektivita mi byla zakázána, protože odcizený člověk, tento neurotik, byl mým bratrem, mou sestrou, mým otcem. Neustále jsem se pokoušel černochovi ukázat, že jistým způsobem ztrácí svou normálnost; a bělochovi, že je zároveň mystifikátorem a mystifikovaným.

Černoch je v jistých okamžicích uvězněn ve svém těle. Přitom „pro jedince, jenž dosáhl vědomí sebe sama a svého těla, jenž dospěl k dialektice subjektu a objektu, tělo už není příčinou uspořádání vědomí; stalo se objektem vědomí“.

Černoch, byť upřímný, je otrokem minulosti. Jsem však člověk, a v tomto smyslu je peloponéská válka moje stejně jako vynález buzoly. Ve srovnání s bělochem musí černoch svou minulost teprve zhodnotit, teprve musí přistoupit k odplatě; tváří v tvář černochovi totiž současný běloch pociťuje potřebu připomínat mu období kanibalismu. Před několika lety mě Lyonský spolek studentů zámořské Francie požádal, abych odpověděl na článek, jenž prezentoval jazzovou hudbu doslova jako vpád kanibalismu do současného světa. Jelikož jsem věděl, kam směřuji, odmítl jsem východiska svého vyzývatele a požádal zastánce evropské čistoty, aby se zbavil křeče, na níž nic kulturního není. Někteří lidé se snaží svět svého bytí nafouknout. Jistý německý filosof tento proces popsal pod názvem patologie svobody. Tehdy mi nešlo o to obhájit černošskou hudbu proti hudbě bílé, ale pomoci svému bratrovi opustit postoj, jenž nebyl v ničem přínosný.

Problém, jež zde řešíme, je součástí časovosti. Odcizení se zbaví ti negři a běloši, již se nenechají zavřít do zhmotněné Věže Minulosti. Mnoho jiných negrů ostatně odcizení unikne, až odmítnou pokládat současnost za definitivní.

Jsem člověk a musím se vrátit k celé minulosti světa. Nejsem zodpovědný jen za vzpouru v Santo Domingu.

Pokaždé, když nějaký člověk nechal zvítězit důstojnost ducha, pokaždé, když nějaký člověk řekl ne pokusu o zotročení svého bližního, cítil jsem sounáležitost s jeho činem.

V žádném případě nesmím vyvozovat své prvořadě poslání z minulosti barevných národů.

V žádném případě se nesmím upnout na to, že oživím nespravedlivě zneuznanou negerskou civilizaci. Nestal jsem se člověkem žádné minulosti. Nechci opěvovat minulost na úkor své přítomnosti a své budoucnosti.

Indočíňan se nevbouřil proto, že objevil svou vlastní kulturu. „Jedno-duše“ se stalo, že z mnoha důvodů nemohl dál dýchat.

Vybavíme-li si vyprávění četařů z povolání, kteří roku 1938 popisovali zemi piastřů a rikš, prodejních chlapců a lehkých holek, až příliš dobře chápeme vztek, s jakým se perou lidé z Viet Minhu.

Jeden známý, v jehož blízkosti jsem se ocitl za poslední války, se vrátil z Indočíny. Dozvěděl jsem se od něj spoustu věcí. Například s jakým pokojem se mladí, šestnáctiletí či sedmnáctiletí Vietnamci káceli před popravčí četou. Jednou, řekl mi, jsme museli střílet v poloze klečícího střelce, protože vojáci se před těmi mladými „fanatiky“ třáslí. Na závěr dodal: „Ta naše válka byla vedle toho, co se děje tam, jen taková hra.“

Z Evropy se tyhle věci zdají nepochopitelné. Někteří je vysvětlují údajným postojem Asijců ke smrti. Tihle samozvaní filosofové ale nikoho nepřesvědčí. Není to tak dávno, co tuhle asijskou vyrovnanost předvedli i „grázlové“ z Vercorsu a „teroristé“ Odboje.

Vietnamci umírající před popravčí četou nedoufají, že jejich oběť umožní návrat nějaké minulosti. Smrt přijímají ve jménu přítomnosti a budoucnosti.

Pokud mi v jistém okamžiku vytanula na mysl otázka, zda být solidární vůči určité minulosti, stalo se tak potud, pokud jsem se sám sobě a svému bližnímu zavázal, že budu z celého svého bytí, ze všech svých sil bojovat za to, aby na zemi už nikdy nebylo zotročených národů.

To, jak jednám, mi nediktuje černý svět. V mojí černé kůži nespočívají žádné zvláštní hodnoty. Hvězdné nebe, jež Kantovi vyrazilo dech, nám už dávno vydalo svá tajemství. A mravní zákon pochybuje o sobě samém.

Jakožto člověk se zavazuji, že se vystavím riziku smrti, aby dvě či tři pravdy mohly vrhnout na svět své životodárné světlo.

Sartre vysvětlil, že minulost v linii neautentického postoje hromadně „bere“, a poté, důkladně postavená, *informuje* jedince. Je to minulost přeměněná v hodnotu. Mohu se však vrátit rovněž ke své vlastní minulosti a zhodnotit ji či odsoudit na základě svých jednotlivých rozhodnutí.

Černoch chce být jako běloch. Pro černochoa existuje jen jeden úděl. A ten je bílý. Černoch před dlouhou dobou připustil nezpochybnitelnou nadřazenost bělocha, a nyní veškeré jeho úsilí směřuje k naplnění bělošské existence. Platí snad, že mým úkolem na této zemi je pomstít černochoy 17. století?

Mám si snad na této zemi, jež se už nyní pokouší zbavit zodpovědnosti, položit otázku černé pravdy?

Mám se stát vězněm obhajoby rasového hlediska?

Já, barevný muž, nemám právo hledat, v čem je moje rasa hodnotnější či méněcenná vůči jiné rase.

Já, barevný muž, nemám právo si přát, aby u bělocha vykryštovala vina za minulost mé rasy.

Já, barevný muž, nemám právo se zabývat prostředky, jež by mi umožnily pošlapat hrdost někdejšího pána.

Nemám ani právo, ani povinnost požadovat odškodnění za své domestikované předky.

Negerské poslání neexistuje; neexistuje bílé břemeno.

Náhle si uvědomuji, že já, člověk, žiji ve světě, kde slova lemuje ticho; ve světě, kde se ten druhý nekonečně zatvrzuje.

Ne, nemám právo přijít a vykřičet na bělocha svou nenávist. Nemám ale ani povinnost šeptat bělochovi svůj vděk.

Můj život je chycen do lasa existence. Moje svoboda mě odkazuje ke mně samotnému. Ne, nemám právo být černochem.

Nemám povinnost být tím či oním...

Pokud běloch zpochybňuje moje lidství, uvalím na jeho život celé své břemeno člověka a ukážu mu, že nejsem „Banania, mňam“, jak si stále představuje.

Jednoho dne se octnu na světě a přihlásím se k jedinému právu: právu vyžadovat od bližního lidské chování.

Přihlásím se k jediné povinnosti. K povinnosti nezapřít svou svobodu při žádném ze svých rozhodnutí.

Nechci být obětí *Úskoku* černého světa.

Můj život nesmí být zasvěcen bilancování negerských hodnot.

Neexistuje bílý svět, neexistuje bílá etika ani bílá inteligence.

Všude na světě jsou lidé, kteří hledají.

Nejsem vězněm Dějin. Nemusím v nich hledat smysl svého osudu.

Musím si v každém okamžiku připomínat, že skutečný *skok* spočívá v tom, že do existence zapojím vynalézavost.

Ve světě, kam mířím, se bez ustání utvářím znovu a znovu.

S Bytím jsem nedílně spjat potud, pokud je přesahuji.

A na dílčím problému vidíme, jak se rýsuje otázka Čínu. Budu snad poté, co mi bylo na tomto světě vyhrazeno jisté místo, jisté postavení, poté, co jsem byl „odvlečen“, jak si představoval Pascal, kupit zbraně?

Budu od dnešního bílého muže žádat odpovědnost za otrokáře 17. století?

Budu všemi prostředky usilovat o to, aby v lidech vznikl pocit viny?

Mravní bolest z tíhy Minulosti? Jsem negr a po mých ramenou se řinou tuny řetězů, přívaly ran, řeky plivanců.

Nemám však právo v nich ustrnout. Nemám právo ve své existenci připustit sebemenší dílek bytí. Nemám právo sednout na vějičku dřívější předurčenosti.

Nejsem otrokem Otroctví, jež zbavilo lidskosti mé předky.

Pro mnoho barevných intelektuálů se evropská kultura vyznačuje jistou vnějškovostí. Černoch se navíc může v mezilidských vztazích cítit v západním světě cize. Jelikož nechce působit jako chudý příbuzný, jako adoptivní syn, jako nemanželský potomek, pokusí se horečnatě objevit negerskou civilizaci?

Hlavně ať nedojde k mýlce. Jsme přesvědčeni, že by bylo velmi přínosné vejít do styku s negerskou literaturou či architekturou 3. století před Kristem. Velmi rádi bychom se dozvěděli, že si Platón dopisoval s tím či oním negerským filosofem. Ale naprosto nechápeme, co by tento fakt mohl změnit na situaci malých osmiletých děcek pracujících na třtinových plantážích na Martiniku nebo Guadeloupe.

Člověk nesmí být spoutáván, protože jeho údělem je pout se zbavit.

Tíha Dějin nepředurčuje žádný z mých činů.

Jsem svou vlastní příčinou.

A koloběh své svobody uvedu do chodu, překonám-li historickou, instrumentální danost.

Neštěstím barevného člověka je to, že byl zotročen.

Neštěstím a nelidskostí bělocha je to, že někde zabil člověka.

A ještě dnes je tímto neštěstím a nelidskostí to, že běloch toto odlidštění uvážlivě organizuje. Ale pokud já, barevný člověk, získávám možnost existovat absolutně, nemám právo se uzavřít do světa zpětných reparací.

Já, barevný člověk, chci jen jediné:

Aby nikdy nástroj neovládal člověka. Aby jednou provždy skončilo zotročování člověka člověkem. Tedy zotročování mě samotného někým jiným. Nechť je mi dovoleno nalézt člověka a toužit po něm, ať už se nachází kdekoli.

Negr neexistuje. Neexistuje o nic víc než běloch.

Má-li vzniknout autentická komunikace, musejí oba opustit nelidské cesty svých předků. Dříve než se pustí správnou cestou, musí se svoboda zbavit odcizenosti. Člověk je na počátku své existence vždy zahlcen, utopen v nahodilosti. Neštěstím člověka je, že byl dítětem.

Lidé mohou vytvářet ideální existenční podmínky lidského světa, pokud se vrátí sami k sobě a oprostí se všech nánosů, pokud bude jejich svoboda v neustálém napětí.

Nadřazenost? Méněcennost?

Proč prostě nezkusit se bližního dotknout, vnímat ho, objevit?

Není mi snad dána moje svoboda proto, abych zbudoval svět jménem Ty?

Na konci tohoto díla bychom byli rádi, kdyby i ostatní pocítili stejně jako my otevřenost každého vědomí.

Moje poslední modlitba zní:

Ó, mé tělo, čiň ze mě vždy člověka, jenž se táže!